

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

JAMIYAT BARQARORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI KORRUPTION OMILLAR VA ULARNING OQIBATLARI

Xodjaev Umidjon

Imom Buxoriy nomidagi Toshkent islom instituti, o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada jamiyat barqarorligiga ta'sir etuvchi korrupsiya omillar hamda ularning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy oqibatlari tahlil qilinadi. Korrupsiya davlat boshqaruvi samaradorligini pasaytiruvchi, ijtimoiy adolat tamoyillarini buzuvchi va fuqarolarning davlat institutlariga bo'lgan ishonchini zaiflashtiruvchi murakkab ijtimoiy hodisa sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda korrupsiyaning kelib chiqish omillari, uning institutsional, iqtisodiy va madaniy ildizlari hamda jamiyat barqarorligiga ko'rsatadigan ta'siri yoritiladi. Shuningdek, korrupsiyaning ijtimoiy tengsizlik, iqtisodiy samarasizlik, huquqiy zaiflik va siyosiy beqarorlikni kuchaytirishi asoslab beriladi. Maqola korrupsiyaga qarshi kurashishning profilaktik va tizimli yondashuvlari zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: korrupsiya, ijtimoiy barqarorlik, davlat boshqaruvi, ijtimoiy ishonch, tengsizlik, iqtisodiy rivojlanish, huquqiy tizim.

КОРРУПЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА СТАБИЛЬНОСТЬ ОБЩЕСТВА, И ИХ ПОСЛЕДСТВИЯ

Ходжаев Умиджон

Ташкентский исламский институт имени Имама Бухари, преподаватель

Аннотация

В статье анализируются коррупционные факторы, влияющие на стабильность общества, а также их социальные, экономические и политические последствия. Коррупция рассматривается как сложное социальное явление, снижающее эффективность государственного управления, нарушающее принципы социальной справедливости и ослабляющее доверие граждан к государственным институтам. В исследовании раскрываются причины возникновения коррупции, её институциональные, экономические и культурные корни, а также влияние на устойчивость общества. Показано, что коррупция усиливает социальное неравенство, экономическую неэффективность, правовую слабость и политическую нестабильность. Подчеркивается необходимость профилактических и системных подходов в борьбе с коррупцией.

Ключевые слова: коррупция, социальная стабильность, государственное управление, общественное доверие, неравенство, экономическое развитие, правовая система.

CORRUPTION FACTORS AFFECTING SOCIAL STABILITY AND THEIR CONSEQUENCES

Xodjaev Umidjon

Tashkent Islamic Institute named after Imam Bukhari, Lecturer

Abstract

The article analyzes corruption factors that affect social stability and examines their social, economic, and political consequences. Corruption is considered a complex social phenomenon that reduces the efficiency of public administration, undermines the principles of

social justice, and weakens citizens' trust in state institutions. The study highlights the causes of corruption, its institutional, economic, and cultural roots, and its impact on societal stability. It also demonstrates how corruption intensifies social inequality, economic inefficiency, legal weakness, and political instability. The article emphasizes the importance of preventive and systematic approaches in combating corruption.

Keywords: corruption, social stability, public administration, social trust, inequality, economic development, legal system.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim sharti barqarorlik, ijtimoiy adolat va davlat institutlariga bo'lgan ishonchning mustahkamligidir. Ushbu omillar davlat boshqaruvi samaradorligi, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash bilan chambarchas bog'liq. Biroq korrupsiya ushbu jarayonlarga jiddiy xavf tug'diruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Korrupsiya nafaqat iqtisodiy resurslarning noqonuniy taqsimlanishiga olib keladi, balki jamiyatda ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi, qonun ustuvorligini zaiflashtiradi va fuqarolarning davlat tizimiga bo'lgan ishonchini pasaytiradi [1].

Korrupsiya ko'p qirrali ijtimoiy hodisa bo'lib, uning kelib chiqish sabablari siyosiy boshqaruv tizimi, iqtisodiy sharoitlar, ijtimoiy tengsizlik va madaniy omillar bilan bog'liq. Ayrim holatlarda korrupsiya institutsional zaiflik natijasida yuzaga kelsa, boshqa vaziyatlarda u norasmiy iqtisodiyot, manfaatlar to'qnashuvi yoki shaffoflikning yetishmasligi bilan bog'liq holda shakllanadi. Shu sabab korrupsiyani faqat huquqbuzarlik sifatida emas, balki jamiyatning siyosiy-iqtisodiy tizimi bilan uzviy bog'liq hodisa sifatida o'rganish zarur [2].

ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy tadqiqotlarda korrupsiya jamiyat rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi tizimli muammo sifatida talqin qilinadi. Transparency International tashkiloti hisobotlarida korrupsiya davlat boshqaruvi samaradorligini pasaytirishi, iqtisodiy resurslarning adolatsiz taqsimlanishiga olib kelishi hamda fuqarolarning davlat institutlariga bo'lgan ishonchini zaiflashtirishi qayd etilgan [1]. Ushbu yondashuv korrupsiyani ijtimoiy barqarorlikka tahdid sifatida ko'rish zarurligini ko'rsatadi.

Klitgaard korrupsiyani "monopoliya + ixtiyoriy vakolat – javobgarlik" formulasi orqali izohlab, davlat boshqaruvida shaffoflik va hisobdorlik yetishmasligi korrupsiyani kuchaytirishini ta'kidlaydi [2]. Bu nazariya korrupsiyani institutsional zaiflik bilan bog'lab, boshqaruv tizimini isloh qilish zarurligini ko'rsatadi.

Rose-Ackerman korrupsiyaning iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sirini tahlil qilib, u investitsion muhitni yomonlashtirishi va bozor raqobatini buzishini asoslab beradi [3]. Uning fikricha, korrupsiya iqtisodiy resurslarning samarasiz taqsimlanishiga olib keladi.

Jahon banki tadqiqotlarida korrupsiya kambag'allik darajasini oshirishi va ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi ta'kidlanadi [4]. Bu holat jamiyatda ijtimoiy adolatsizlik hissini kuchaytiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Korrupsiyaning jamiyat barqarorligiga ta'sirini tushunish uchun uning kelib chiqish omillarini tahlil qilish muhimdir. Korrupsiya ko'pincha institutsional zaiflik, nazorat mexanizmlarining yetarli ishlamasligi, shaffoflikning past darajasi va hisobdorlik tizimining sustligi natijasida yuzaga keladi. Agar davlat boshqaruvi tizimida qaror qabul qilish jarayonlari ochiq bo'lmasa va jamoatchilik nazorati zaif bo'lsa, mansabdor shaxslar vakolatlarini shaxsiy manfaatlar yo'lida suiiste'mol qilish ehtimoli ortadi. Shu sabab korrupsiyani boshqaruv tizimi sifatiga bog'liq hodisa sifatida ko'rish muhimdir.

Iqtisodiy omillar ham korrupsiyaning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Past ish haqi, iqtisodiy tengsizlik, yashirin iqtisodiyot va raqobat muhitining zaifligi korrupsion xatti-harakatlarga rag'bat yaratishi mumkin. Korrupsiya natijasida iqtisodiy resurslar adolatsiz taqsimlanadi, investitsion muhit yomonlashadi va iqtisodiy samaradorlik pasayadi. Bu esa

iqtisodiy o'sish sur'atlarini sekinlashtiradi va jamiyat barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy omillar ham korrupsiyaning ildizlarini tushunishda muhimdir. Agar jamiyatda nepotizm, manfaatlar to'qnashuvi yoki "norasmiy kelishuvlar" ijtimoiy norma sifatida qabul qilinsa, korrupsiya tizimli hodisaga aylanishi mumkin. Bunday sharoitda fuqarolar qonuniy yo'llar orqali xizmat olishdan ko'ra norasmiy vositalardan foydalanishga moyil bo'lib qoladi. Natijada huquqiy madaniyat zaiflashadi va ijtimoiy adolat tamoyillari buziladi.

Korrupsiyaning jamiyat barqarorligiga eng jiddiy ta'sirlaridan biri ijtimoiy ishonchning pasayishidir. Fuqarolar davlat institutlariga ishonmasa, ular qonunlarga rioya qilishga kamroq moyil bo'ladi. Bu esa ijtimoiy tartibning buzilishiga olib keladi. Davlatga bo'lgan ishonch barqaror jamiyatning asosiy tayanchi hisoblanadi.

Korrupsiya ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi. Resurslar adolatli taqsimlanmaganda, ijtimoiy imkoniyatlar tengsizligi ortadi. Boylar yanada boyib boradi, kam ta'minlangan qatlamlar esa imkoniyatlardan chetda qoladi. Bu holat ijtimoiy ziddiyatlarni kuchaytiradi va barqarorlikka tahdid soladi.

Huquqiy tizimga ta'siri ham muhimdir. Agar korrupsiya sud tizimi yoki huquqni muhofaza qilish organlariga ta'sir etsa, qonun ustuvorligi zaiflashadi. Qonunlar teng qo'llanilmasa, fuqarolarda adolat hissi yo'qoladi. Bu esa huquqiy nihilizmni kuchaytiradi.

NATIJALAR

Siyosiy barqarorlik ham korrupsiya ta'siridan mustasno emas. Korrupsiya siyosiy legitimlikni pasaytiradi va davlat boshqaruvi tizimiga nisbatan norozilikni kuchaytiradi. Siyosiy tizimga bo'lgan ishonchning pasayishi esa ijtimoiy beqarorlikka olib kelishi mumkin.

Korrupsiyaning uzoq muddatli oqibatlari jamiyatning rivojlanish istiqbollari ham ta'sir qiladi. Innovatsion rivojlanish sekinlashadi, inson kapitali samarali rivojlanmaydi va iqtisodiy raqobatbardoshlik pasayadi. Shu sabab korrupsiyaga qarshi kurashish barqaror rivojlanishning muhim sharti hisoblanadi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish samarali bo'lishi uchun tizimli yondashuv zarur. Shaffof boshqaruv, raqamlashtirish, jamoatchilik nazorati, mustaqil sud tizimi va fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish korrupsiyani kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashishda axloqiy tarbiya va huquqiy madaniyatni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Korrupsiyaning jamiyat barqarorligiga ta'sirini yanada chuqurroq tahlil qilish uchun uning institutsional rivojlanish jarayoniga ko'rsatadigan uzoq muddatli ta'sirlarini ko'rib chiqish muhimdir. Korrupsiya davlat institutlarining funksional samaradorligini izdan chiqaradi, chunki qarorlar jamoat manfaatlariga asosida emas, balki shaxsiy manfaatlar asosida qabul qilina boshlaydi. Natijada resurslar strategik ustuvor yo'nalishlarga emas, balki manfaatdor guruhlar foydasiga yo'naltiriladi. Bu holat infratuzilma rivoji, sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy himoya tizimlarining sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Agar davlat resurslari adolatsiz taqsimlansa, fuqarolar davlat siyosatini adolatsiz deb qabul qiladi va ijtimoiy norozilik kuchayadi.

Korrupsiya iqtisodiy raqobat muhitini buzuvchi asosiy omillardan biridir. Raqobat sharoitida iqtisodiy subyektlar teng imkoniyatlarga ega bo'lishi lozim, biroq korrupsiya mavjud bo'lgan tizimda davlat buyurtmalari, litsenziyalar yoki kredit resurslari ochiq tanlov asosida emas, balki norasmiy kelishuvlar orqali taqsimlanishi mumkin. Bunday sharoitda halol tadbirkorlik subyektlari bozordan siqib chiqariladi, innovatsion tashabbuslar kamayadi va iqtisodiy samaradorlik pasayadi. Uzoq muddatda bu jarayon milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini susaytiradi hamda investitsion jozibadorlikni pasaytiradi.

Korrupsiya inson kapitalining rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Agar ta'lim tizimida korrupsion amaliyotlar mavjud bo'lsa, bilim va malaka emas, balki norasmiy omillar ustuvorlik kasb etadi. Bu esa professional kompetensiyaning pasayishiga olib keladi. Natijada malakasiz mutaxassislar muhim lavozimlarni egallashi mumkin, bu esa boshqaruv sifati va xizmat ko'rsatish darajasini pasaytiradi. Inson kapitalining sifati pasayishi esa uzoq muddatda jamiyatning innovatsion salohiyatiga salbiy ta'sir qiladi.

Korrupsiyaning yana bir muhim oqibati ijtimoiy harakatchanlikning cheklanishidir. Adolatli jamiyatda shaxs o'z mehnati va qobiliyatiga ko'ra ijtimoiy mavqega erishadi. Biroq korrupsion muhitda ijtimoiy liftlar buziladi va imkoniyatlar tengligi yo'qoladi. Lavozimga tayinlash, grantlar, ish o'rinlari yoki ijtimoiy imtiyozlar shaffof bo'lmasa, iste'dodli shaxslar rivojlanish imkoniyatidan mahrum bo'lishi mumkin. Bu esa yoshlar orasida adolatsizlik hissini kuchaytiradi va ijtimoiy beqarorlikka sabab bo'ladi.

XULOSA VA MUNOZARA

Korrupsiya jamiyat barqarorligiga jiddiy tahdid soluvchi murakkab ijtimoiy hodisa hisoblanadi. U davlat boshqaruvi samaradorligini pasaytiradi, ijtimoiy adolat tamoyillarini buzadi, iqtisodiy rivojlanishni sekinlashtiradi va fuqarolarning davlat institutlariga bo'lgan ishonchini zaiflashtiradi. Korrupsiyaning institutsional, iqtisodiy va ijtimoiy omillari uni tizimli muammo sifatida ko'rib chiqishni talab etadi.

Korrupsiyaning oqibatlari ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi, huquqiy tizimning zaiflashuvi, siyosiy legitimlikning pasayishi va iqtisodiy samaradorlikning kamayishi bilan namoyon bo'ladi. Shu sabab korrupsiyaga qarshi kurashish faqat jazolash choralari qo'llash bilan cheklanmasligi, balki shaffof boshqaruv, huquqiy madaniyatni rivojlantirish va fuqarolik jamiyatini mustahkamlashga qaratilgan tizimli choralarni o'z ichiga olishi zarur.

Barqaror jamiyat qurish uchun korrupsiyani kamaytirish strategik vazifa bo'lib, bu jarayonda davlat, jamiyat va fuqarolar hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Transparency International. Corruption Perceptions Index. Berlin, 2023.
2. Klitgaard R. Controlling Corruption. Berkeley: University of California Press, 2018.
3. Rose-Ackerman S. Corruption and Government. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
4. World Bank. Helping Countries Combat Corruption. Washington, 2020.
5. Johnston M. Syndromes of Corruption. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
6. O'zbekiston Respublikasi. Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida Qonun. Toshkent, 2017.